

Het PROCES van de eeuw*

Janine Janssen & Sigrid van Wingerden

1. Hoe het allemaal begon in 1922

Op velerlei fronten was het jaar 1922 bijzonder. In dat bewuste jaar werd de ontdekking van insuline als geneesmiddel tegen suikerziekte wereldkundig gemaakt.¹ In Egypte werden in het woestijnzand enkele trap treden ontdekt die een jaar later tot de opening van het graf van Toetanchamon zouden leiden.² In Amerika werd de actrice Doris Day geboren,³ terwijl in Frankrijk de beroemde schrijver Marcel Proust de ogen sloot.⁴ In eigen land ging 1922 de geschiedenis in als het jaar waarin vrouwen voor het eerst hun stem mochten uitbrengen bij de Tweede Kamerverkiezingen.⁵ In de vaderlandse strafrechtspleging, rechtshandhaving en wat wij tegenwoordig ‘veiligheidszorg’ noemen, werd ook geschiedenis geschreven: het *Maandblad voor Berechting en Reclasseering van Volwassenen en Kinderen (MBR)* werd namelijk opgericht.⁶ Sinds 1972 fungeerde deze lange naam als ondertitel en ging het blad verder onder de naam *PROCES*. In 1999 moest het woord ‘maandblad’ plaatsmaken voor het woord ‘tijdschrift’. In 2004 vond de laatste wijziging plaats: sindsdien heet het blad *PROCES. Tijdschrift voor strafrechtspleging*.⁷ In deze speciale uitgave van *PROCES* – voor deze bijzondere gelegenheid heeft Boom uitgeverij Den Haag het mogelijk gemaakt om dit ‘*PROCES van de eeuw*’ in boekvorm uit te brengen – staan we stil bij het verschijnen van de honderdste jaargang.

* Prof. dr. Janine Janssen is hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de Nationale Politie, lector Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool, bijzonder hoogleraar Rechtsantropologie aan de Open Universiteit en voorzitter van de redactie van *PROCES*. Dr. mr. Sigrid van Wingerden is universitair hoofddocent bij het Instituut voor Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden en tevens voorzitter van de redactie van *PROCES*.

1 www.diabetes.org/blog/history-wonderful-thing-we-call-insulin.

2 <https://archeologieonline.nl/artikelen/de-ontdekking-van-het-graf-van-toetanchamon-in-1923>.

3 www.imdb.com/name/nm0000013/bio.

4 www.library.illinois.edu/rbx/kolbproust/proust/.

5 <https://atria.nl/nieuws-publicaties/vrouwen-in-de-politiek/vrouwenkiesrecht-in-nederland/>.

6 In een archiefmap van de redactie valt te lezen dat ‘de Heeren Mrs. G.T.J. de Jongh en N. Muller in opdracht van het Genootschap tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen en de Heeren Mrs. J. Simon van er Aa en de Vries Feyens in opdracht van het Verbond van Pro Juventuteverenigingen bijeenkomen [zijn] tot het bespreken van een plan betreffen de oprichting van een Maandblad’.

7 J. uit Beijerse & J. Janssen, ‘Ten geleide. De actualiteit van de eerste jaargang van *PROCES*: 1922 versus 2012’, *PROCES* 2012, 4, p. 205-213.

2. Honderd jaar lezen

In honderd jaar tijd heeft dit blad verschillende uitgevers gehad. De verschillende jaargangen zijn helaas niet op één site te raadplegen. De volledige eerste 39 jaargangen (1922-1960) van *MBR* zijn online te raadplegen via delpher.nl. De jaargangen van 1961 tot en met 2002 zijn helaas (nog) niet online te lezen. Daarvoor moet u nog naar de Koninklijke Bibliotheek of een universiteitsbibliotheek (of naar de garagebox van een van de redactieleden). Vanaf 2003 staan de uitgaven en de artikelen wel weer online. Ze zijn overzichtelijk te vinden op de website van Boom juridisch (www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/proces). De artikelen staan weliswaar achter een betaalmuur, maar sinds 2019 is de volledige tekst van één artikel uit een uitgave ook voor iedereen toegankelijk (open access).

3. Veel is veranderd...

Met de oprichting van *MBR* werd beoogd de samenwerking tussen rechtspraak en reclasering te helpen ontwikkelen. In het eerste nummer kunnen we lezen dat '(...) de tegenstelling die er bestond tussen straffende rechtspraak en helpende reclasering zozeer verzacht [was], dat een samenwerking tusschen die beide is kunnen ontstaan die voor beider toekomst de schoonste verwachtingen doet koesteren'.⁸ Het helpen die samenwerking tot wasdom te brengen, was een van de belangrijkste doelen voor de oprichting van ons mooie blad. De eerste hoofdredacteur was Nico Muller,⁹ die in dat jaar ook de eerste politierechter en kinderrechtter werd in de rechtbank Alkmaar. Muller zou tot 1962 betrokken blijven bij het blad. De redactie bestond verder nog uit vier leden, van wie er twee waren aangewezen door de op dat moment belangrijkste reclaseringsorganisaties in het land: het uit 1823 stammende Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen en het in 1897 opgerichte Nederlandsch Verbond der Vereenigingen Pro Juventute. Naast de redactie waren er 57 vaste medewerkers uit onder meer de wereld van wetenschap, leidinggevenden van reclaseringsinstellingen, directeuren van jeugdinrichtingen, advocaten en rechters.¹⁰

4. Papier hier!

Honderd jaar is letterlijk en figuurlijk een 'eeuw'-igheid. Veel tijdschriften houden het niet zo lang vol. Het voortbestaan van PROCES heeft ook wel eens aan een zijden draadje gehangen. Zo verzond Muller in 1943 een communiqué dat de verschijningsfrequentie teruggeschroefd zou worden. Het blad zou niet meer maan-

8 'Ter inleiding', *MBR* 1922, p. 3.

9 S. van Ruller, 'Uit de nalatenschap van Nico Muller (1879-1965)', *PROCES* 2003, p. 252-254.

10 S. van Ruller, 'Idealisme, crisis en gelatenheid. Het Maandblad voor Berechting en Reclasering van Volwassenen en Kinderen. 1922-1939', *PROCES* 1997, p. 103-106; Uit Beijerse & Janssen 2012.

delijks verschijnen, ‘maar op ongeregelde tijden naar gelang van behoefte’.¹¹ Dit ging gepaard met een aankondiging dat een gunstige regeling zou worden getroffen voor de abonnementsgelden. Vanaf september 1944 is het blad gedurende een jaar niet verschenen. De reden daarvan bleek vooral te liggen in het algemeen tekort aan papier.

Bij de voorbereiding van deze speciale editie vonden wij in een oude redactiemap correspondentie waaruit blijkt dat Muller twee dagen na de bevrijding alweer contact heeft gezocht met de drukkerij. Toch duurde het nog even voordat *MBR* weer verscheen, omdat daar eerst een vergunning voor nodig was. Bij de vergunningaanvraag gebruikte Muller een urgentieverklaring voor de verschijning van het Maandblad van de minister van Justitie, waarin de minister benadrukt dat ‘een herverschijning in het bijzonder in den huidige overgangstoestand voor een goede functioneering van den dienst der Reclassering, Psychopathenzorg en Kinderbescherming onmisbaar is’.¹² Ook voegde hij de hierna afgebeelde brief van de fungerend procureur-generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden toe, die het belang van het blad benadrukt.¹³ Muller kreeg daarop van het ministerie van Binnenlandsche Zaken vanuit de afdeling Perszuivering en Papiervoorziening een verschijningsvergunning en papiertoewijzing voor het Maandblad, waardoor *MBR* ondanks de papierschaarste vanaf september 1945 toch weer gedrukt mocht worden.

Hoewel in het hedendaagse PROCES aandacht voor straf(proces)recht en het reclasseringswezen nog steeds een belangrijke rol speelt, is er geen sprake meer van een directe koppeling van de redactie aan de reclassering, zoals dat in het begin het geval was. Bij de voorbereiding van dit ‘PROCES van de eeuw’ kon de redactie ook niet gebruikmaken van de diensten van tientallen medewerkers. Bij het ter perse gaan van dit boek bestond de redactie uit acht personen plus een redactiesecretaris. Een ander verschil is dat honderd jaar geleden zich onder de vaste medewerkers slechts vier vrouwen bevonden.¹⁴ Tegenwoordig – een eeuw na de invoering van het vrouwenkiesrecht – bevinden zich in de redactie nog maar drie mannen. Het voorzitterschap van de redactie is momenteel ook in handen van twee vrouwen.

5. Maar niet alles verandert!

Hoewel het doel van het blad aanvankelijk sterk gericht was op het verbinden van het ‘straffende strafrecht’ en de ‘helpende reclassering’ en er daartoe een directe connectie was met reclasseringsorganisaties, een connectie die er momenteel niet

11 N. Muller, ‘Communiqué aan de abonnées van het *Maandblad voor Berechting en Reclassering van Volwassenen en Kinderen*’, Amsterdam, 1 juni 1943, redactiearchief.

12 H.J. Woltjer, ‘Urgentieverklaring van de Minister van Justitie, namens den Minister ondertekend door het hoofd der 2e Afdeling’, Den Haag, 6 juli 1945, redactiearchief.

13 Brief aan Muller van de fungerend procureur-generaal ogen Raad der Nederlanden, nr. 496, Nijmegen, 22 juni 1945, redactiearchief.

14 Uit Beijerse & Janssen 2012.

Hooge Raad der Nederlanden.
Telefoon Nos. 22407 en 22369
Girorekening No. 426289
No. 496

NIMEGEN, 22 Juni 1945

Den Heer Dr. N. Muller
Amsterdam.

XBZM0008

Geachte Dr Muller,

Nu wij weer eenigen tijd onder de Duitse bezetting uit zijn, gevoel ik mij gedrongen U een enkel woord te schrijven over een onderwerp, dat ons beiden na ter harte ligt, nl. de Reclasseering.

Als oud-Voorzitter van het N.G.t.Z.V.v.G. en met een diensttijd van 35 jaar bij de rechterlijke macht meen ik er ten sterkste op te mogen aan dringen, dat de uitgave van het Maandblad voor Berechting en Reclasseering ten spoedigste hervat worde. De bezetters hebben gedaan wat zij konden om dit Instituut, dat sinds 1915 zijn zegenrijke werking in de toepassing van het Strafrecht heeft doen gevoelen en hetwelk zich steeds krachtiger ontwikkelde, te smukken. Thans in den tijd van herstel acht ik het dringend geboden, dat het onder Uw voortreffelijke hoofdredactie jarenlang leiding gevende Maandblad opnieuw verschijne.

Ik behoeft U waarlijk niet uiteen te zetten, hoevele vraagstukken omtrent reclasseering heden de aandacht vragen, hoe noodzakelijk herstel van

het vernietigde is, en hoe sterk ten opzichte der nieuwe na-oorlogse vraagstukken voorlichting door U en Uw medewerkers gewenscht wordt.

Tot heden ontving ik het Maandblad nog niet en U kennend moet ik aannemen, dat de oorzaak daarvan niet bij U te zoeken is. Ik vermoed dat de niet-verschijning nog te wijten is aan de bijzondere omstandigheden, waarin wij leven.

Er is nood op elk gebied, oa. papiernood, hetgeen ik persoonlijk ervaar nu een werk dat ik na den oorlog wilde doen verschijnen op dien grond voorloopig bij den uitgever moet blijven rusten. Hoewel noode kan ik dit begrijpen en erin berusten om dringender uitgaven voor te laten gaan. Tot die categorie reken ik het Maandblad, daar dit een algemeene strekking heeft en vandaag zijn krachtigen invloed op de verdere ontwikkeling der Strafrechtstoepassing, welke door de vele nieuwe regelingen zoovele moeilijke kanten vertoont moet doen gevoelen.

Begrijp goed, dat ik U of anderen niet in gebreke wil stellen, maar beschouw dit schrijven als een ori de comar van Uw vroegeren Voorzitter.

Verbljfd mij spoedig met een gunstig bericht, nog liever met de toezending van het herleeftde Maandblad.

De fg. Procureur-Generaal bij den
Hoogen Raad der Nederlanden

Muller

meer is, is het verbindende karakter van het blad wel gebleven. Wat dat betreft is de aard niet veranderd. Zowel honderd jaar geleden als nu lijkt een belangrijke drijfveer voor redacties de gedachte te zijn dat het leven het spannendst is op kruispunten: het verbinden van straf en hulp is nog steeds actueel, maar tegenwoordig probeert PROCES ook een stevige lans te breken voor de verbinding van wetenschap en de wereld van professionals in de veiligheidszorg, uiteenlopend van de rechterlijke macht tot de forensische psychiatrie, de reclasseering, de advocatuur, het gevangeniswezen en de politie.

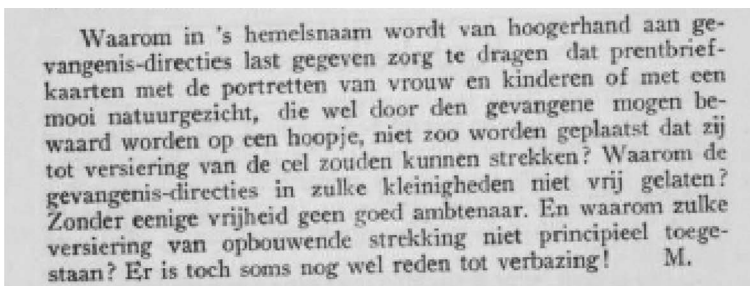
Hoewel PROCES van meet af een blad is geweest VOOR en DOOR de praktijk, gepaard aan wetenschappelijke aandacht, doen zich daar tegenwoordig wel andersoortige problemen bij voor dan aanvankelijk het geval was. Voor de huidige redactie is het niet eenvoudig om daadwerkelijk professionals uit de veiligheidszorg bereid te vinden artikelen in te sturen. Dat is een van de redenen dat wij sinds 2004 de rubriek PROCESperikelen hebben ingevoerd. In het PROCESperikel schetst een auteur uit de praktijk in kort bestek zijn of haar functie en geeft aan welke actuele problemen in zijn of haar werkgebied momenteel spelen. Het perikel is in feite de hedendaagse variant van de rubriek Kattedelletjes die MBR in de beginjaren sierde. De naam 'Kattedel' is afgeleid van het Franse *carte belle*, dat later *carte de correspondance* zou gaan heten. Voor de jonge lezers: het gaat hier om een briefkaart waarop een kort berichtje kan worden geplaatst.¹⁵

15 Idem.

6. Twee Kattebelletjes

Bron: *Maandblad voor Berechting en Reclasseering van Volwassenen en Kinderen*, 1922, p. 113-114, te raadplegen via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMKB16:002539002:00001>.

Bron: *Maandblad voor Berechting en Reclasseering van Volwassenen en Kinderen*, 1922, p. 114, te raadplegen via <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMKB16:002539002:00001>.

In de loop der jaren hebben ook steeds meer sociale wetenschappers zoals (forensisch) psychologen en criminologen de weg naar dit blad weten te vinden. Met name in die sociale wetenschappen strekken Nederlandstalige publicaties lang niet altijd tot aanbeveling. Er heerst een stevige druk om toch vooral ook in Engelstalige en peerreviewed tijdschriften kond te doen van onderzoeksresultaten. Om daar enigszins aan tegemoet te komen en PROCES ook een aantrekkelijk podium te laten zijn voor deze onderzoekers is het sinds 2014 ook mogelijk teksten aan de redactie te presenteren die vervolgens anoniem beoordeeld worden door zogeheten *peers*.¹⁶ De droom van de huidige redactie is nog steeds dat PROCES als een kruispunt kan fungeren tussen de praktijk en de wetenschap. In dit eeuwnummer roepen wij zowel professionals als onderzoekers op om ons stukken te blijven voorleggen en zo met elkaar de dialoog te zoeken.

7. Honderd jaar oud en nog steeds actueel!

Bij de bestudering van het eerste nummer van *MBR* viel het de redactie al op hoe actueel die thema's uit de eerste jaargang tot op de dag van vandaag nog zijn.¹⁷ Ter ere van het 'PROCES van de eeuw' heeft een aantal redacteuren een artikel uit de voorbije eeuw geselecteerd over een onderwerp dat zijn of haar bijzondere interesse heeft en daar zijn of haar licht over laten schijnen. Om het verbindende karakter van PROCES te benadrukken hebben enkele redacteuren ook coauteurs uit het veiligheidsdomein of uit andere wetenschapsgebieden betrokken bij het schrijven van hun artikel.

Gezien de historische wortels van PROCES beginnen we met een bijdrage uit de hoek van de reclassering. **René Poort, Bart Hagtingius** en **Jacqueline Bosker** reageren op een artikel uit 1991 van Van Haaren over de reclassering. Bij Van Haaren lezen zij dat in 1911 de term 'spioneren' werd gebruikt om aan te duiden dat een toezichthoudende rol voor de reclassering onwenselijk is. Dat ligt tegenwoordig wel anders.

In de tweede bijdrage blijven we bij een ander klassiek thema in PROCES: het gevangeniswezen. **Gert Jan Slump, Veronique Aicha Achoui, Frans Douw** en **Jaap A. van Vliet** reflecteren op een bijdrage van René van Swaaningen uit 1985 waarin hij verslag doet van een congres over abolitionisme in het gevangeniswezen. In dat kader gold de gevangenis toch als een 'bewijs van onvermogen'. De auteurs beargumenteren dat in deze tijd onder bepaalde voorwaarden detentie toch ook een uitgangspunt voor verdere ontwikkeling kan zijn.

Joke Harte en **Hanneke Beekman** nemen een tekst van de hand van een anonieme auteur uit de jaren dertig. Het is een pleidooi voor de besteding van de forensische psychiatrie. Terwijl zij zich verdiepen in het mensbeeld van de toenmalige psychiatrie aan de hand van de in het artikel besproken casuïstiek, vragen zij zich ondertussen onder meer af wat een kritische toets van het huidige analytische gereedschap van de psychiatrie overeind zal houden.

16 J. Janssen & M. van der Woude, 'Peer review en praktijkoriëntatie', *PROCES* 2014, 5, p. 333-335.

17 Uit Beijerse & Janssen 2012.

Naar goed gebruik wordt de rubriek PROCESperikelen tussen de artikelen geplaatst, zo ook in dit jubileumnummer. Voor deze gelegenheid is **Joris Bekkers** bereid gevonden om vooruit te blikken op de toekomst van dit blad. Zijn we er over honderd jaar volgens de uitgever nog op papier?

Vervolgens reageren **Guus Meershoek** en **Janine Janssen** op een tekst van Frank Bovenkerk uit 2003 over taboes in de criminologie. Denk maar eens aan biologische verklaringen voor criminaliteit of het verantwoordelijk houden van specifieke sociale groepen voor een aandeel in de criminaliteit. Meershoek en Janssen vragen zich af tot op welke hoogte die taboes in het onderzoek voor en naar de politie vandaag de dag nog een rol spelen en welke lering we kunnen trekken uit het artikel van Bovenkerk. Zij houden een pleidooi voor historisch inzicht en zelfreflectie.

Jeroen ten Voorde analyseert verschillende PROCES-artikelen die gaan over strafrecht in een pluriforme samenleving. Hij laat in zijn bijdrage zien hoe de afgelopen veertig jaar is gedacht over de invloed van culturele factoren in het strafrecht. Wat eens een ‘cultureel delict’ heette, heet tegenwoordig een ‘schadelijke praktijk’.

Daarna reflecteert **Sigrid van Wingerden** op de lezing die gevangenisdirecteur Hoving in 1922 hield, waarin hij pleit voor hervorming van het gevangeniswezen. Anno 2021 kunnen we nog wat leren van hoe plannen voor hervorming werden onderbouwd met theorie en eerder onderzoek.

Coosje Peterse heeft een tekst van een anonieme auteur uit 1932 genomen, waarin het *courtroom design* van een speciale zittingszaal voor de kinderrechter wordt besproken. Daarbij vraagt zij ook aandacht voor de inrichting van speciale politiecellen voor jeugdige verdachten.

Tot slot volgt er dan nog een PS van een redacteur. Voor dit bijzondere nummer valt die eer te beurt aan het langst zittende redactielid. **Ad de Beer**, sinds 1995 lid van de redactie, blikt terug op een kwart eeuw redactielidmaatschap.

8. Tot slot: komt er ook een 200-jarig jubileum?

Het is een beetje vreemd om tijdens een feest al vooruit te kijken naar het volgende feest. En dan nog eens over honderd jaar. Toch is dat niet zo gek. Aan de ene kant heeft dat ermee te maken dat ons jubileum midden in de Covid-19-epidemie valt, waardoor het plannen van een mooi congres, waarbij lezers en auteurs elkaar fysiek ontmoeten en het verleden herdenken, het heden vieren en samen naar voren kijken, helaas niet tot de mogelijkheden behoort. Dan is het toch aantrekkelijk om je op een uitgesteld feestelijk samenzijn te verheugen.

Aan de andere kant is er een veel belangrijker reden om vooruit te willen kijken. We kunnen ons namelijk niet voorstellen dat in een eeuw tijd vraagstukken rond criminaliteit en veiligheid als sneeuw voor de zon zullen zijn verdwenen. De wereld zal er dan anders uitzien, maar conventionele vormen van delictpleging zoals diefstal en bedreiging zullen nog altijd bestaan. Bovendien heeft dat soort gedragingen inmiddels ook al online varianten gekregen. Denk maar eens aan hacken en het verspreiden van akelige berichten op sociale media. Onze verwe-

venheid met technologie zal ongetwijfeld toenemen en ook de wetgever en daarmee de rechtshandhaving voor nieuwe vraagstukken plaatsen. Naast technologische ontwikkelingen hebben we meer oog gekregen voor de omgeving waarin we leven en zijn we ook in natuur en milieu bij andere soorten slachtofferschap van menselijk gedrag gaan zien, waarbij het (straf)recht ook een steeds meer prominente rol gaat spelen.

De samenleving is kortom altijd in beweging en elke tijd wordt weer met eigen vragen geconfronteerd. Een glazen bol behoort echter niet tot de standaarduitrusting van onze redacteurs. Namens de redactie willen wij in ieder geval wel de hoop uitspreken dat over honderd jaar PROCES nog steeds fungeert als dat kruispunt tussen praktijk en wetenschap en dat het blad in de geest van zijn grondlegers nog steeds ontwikkelingen in het (straf)recht op de voet volgt en zich daarbij sterk maakt voor een meer humanitaire strafrechtspleging.